

## IN HET VOETSPOOR DER ROMEINEN

door  
M. Dolmans

*Op 27 januari 1988 hield de Leidse student geschiedenis M. Dolmans een lezing over een tocht die hij met een collega ondernam 'in het voetspoor van Varus'. In het korte verslag dat wij daarvan plaatsten in 'Eigen Perk' Jaargang 8, nr. 1, werd opgemerkt dat het verhaal te interessant was om in enkele woorden samen te vatten. Hieronder volgt daarom de min of meer letterlijke tekst van het verhaal van de heer Dolmans.*

### Hoe het plan ontstond

Van jongs af aan ben ik al geïnteresseerd in archeologie. Toen ik nog niet wist wat het woord betekende, zocht ik bij graafwerkzaamheden oude scherven e.d. en bedacht daaromheen hele verhalen. Ik ging nog verder en stopte zelfs als kind trossen in de grond met oud speelgoed en huishoudelijke voorwerpen, zodat mensen in de toekomst deze konden vinden en daaruit conclusies konden trekken over hoe er in de jaren rond 1970 geleefd werd.

Zes jaar geleden kreeg ik het idee om zelf een reconstructie te vervaardigen van een romeins uniform. Naarmate de stapel informatie hierover toenam, steeg ook mijn interesse in het romeinse leger. Zo groeide langzaam aan het plan om met het gemaakte romeinse uniform iets te gaan doen en dat resulteerde in het maken van een tocht, samen met mede-student R. Everts, langs de romeinse legerplaatsen in het gebied langs de Lippe tussen Xanten en het Teutoburgerwoud.

In de periode van 12 voor Christus tot 16 na Christus werd Germanië door de Romeinen militair bedreigd en gedeeltelijk geannexeerd. In feite kwam aan deze overheersing een eind in de herfst van 9 na Christus, toen de romeinse stadhouder P. Quinctilius Varus in het Teutoburgerwoud met zijn drie legioenen, zes cohorten, drie ruiterafdelingen, werd verslagen door de germaanse stam der Cheruskers onder leiding van hun prins Arminius (Hermann).

### De tocht

Wij startten onze tocht begin juli 1986 vanuit het Archeologisch Park Xanten om van daaruit deze te vervolgen langs de rivier de Lippe naar het Teutoburgerwoud.

De stad Colonia Ulpia Traiana werd tussen 98 en 104 na Christus gesticht en bestond vermoedelijk, in gewijzigde vorm, tot in de vierde eeuw.



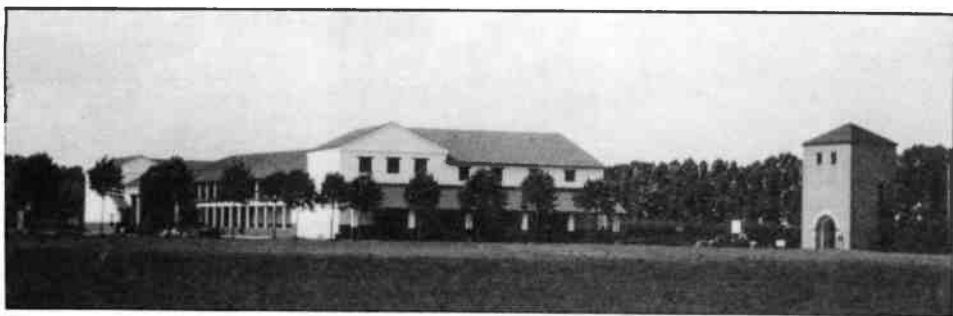
*Grafsteen gewijd aan Marcus Caelius, de eerste centurion die sneuvelde in de Varus-slag. Naast schriftelijke overleveringen is deze gedenksteen het enige archeologische bewijs van de slag van Varus (Bello Variano). De figuren links en rechts zijn vrijgelaten slaven van de centurion.*

Het huidige park geeft een aardige indruk van de romeinse gebouwen uit de tweede eeuw, zoals het amphitheater, de stadsmuren, de haventempel, de Burginatumpoort en de herberg.

Vanuit Xanten zijn we naar Castra Vetera gegaan waar alleen nog de contouren van het amphitheater te zien zijn. In Castra Vetera (Birten) hebben twee van de drie legioenen van Varus, namelijk het 18e en het 19e gelegen.

Op 37 kilometer van Birten ligt Holsterhausen. Van het kamp voor twee legioenen dat hier ligt en dat ontstaan is ten tijde van de veldtochten van Drusus en Tiberius (11-6 voor Christus) is niets meer te zien.

Na een kort bezoek aan het archief vertrokken wij naar Haltern. Haltern bestaat uit vijf romeinse vindplaatsen, de Annaberg, de Wiegel, de Hofstatt, het Marskamp en het jongere hoofdkamp. Het 7 hectare grote kamp op de Annaberg is van deze vijf plaatsen de oudste en was vermoedelijk een uitkijkpost omdat het uitzicht bood over de rivier de Lippe. De Wiegel



*De gereconstrueerde herberg met de eveneens gereconstrueerde havenpoort in Xanten, dichtbij de Nederlandse grens.*

had een aanlegplaats voor grote graanschepen en deed, gezien de archeologische vondsten, dienst als graanschuur voor de troepen aan de rivier de Lippe. Ook de Hofestatt was een voorraadkamp. Het hoofdkamp was 470 x 375 meter groot en bood plaats aan maximaal 5.000 man. Dit in tegenstelling tot het oudere Marskamp dat op dezelfde plaats gelegen was en 10 tot 12.000 man kon bevatten. Het hoofdkamp werd, zoals wij dat wel vaker zien bij Romeinse kampen, omringd door twee spitsgrachten en een houtaarden muur van 3 x 3 meter. Gezien de hoeveelheid munten en de aardewerkvondsten, kan geconcludeerd worden dat het hoofdkamp ongeveer 15 jaar heeft bestaan en plotseling moest worden verlaten, zoals dat ook door Cassius Dio in zijn geschriften wordt vermeld.

### **VIP-behandeling in Oberaden**

Tot op het moment dat we naar Oberaden vertrokken waren de reacties om ons heen identiek: gelach, rare gezichten, verwondering en opmerkingen als "Die Römer kommen", "Seit wann haben die Römer Brillen". waren constant te horen. In Oberaden liep het echter anders. Nog voor we de kans kregen de wapens om te hangen en de schilden ter hand te nemen werden we al begroet door de beheerder van het museum, die geheel in verrukking was en ons enthousiast ontving. Zijn enthousiasme ging zo ver, dat hij ons alles vertelde wat hij wist over de gehele Romeinse geschiedenis van Oberaden, met als toegift een reisje per auto langs de nog zichtbare gracht, wal en de opgraving van de principia.

Het kamp in Oberaden heeft bestaan van 11 tot 8 voor Christus en was het grootste Romeinse militaire kamp ten noorden van de Alpen met een grootte van 56 ha.. Het kamp was versterkt met een 5 meter brede en 2,5 meter diepe spitsgracht en de eerdergenoemde houtaarden muur. In deze muur waren vier grote poortconstructies en op elke 25 meter waren torens aangebracht. Het kamp werd door de Romeinen zelf vernietigd na de overwinning op de Germaanse stammen der Sugambren en Brukteren.



*De auteur (links) voor de herberg in Xanten in het tenue van aquilifer, de adelaarsdrager of vaandeldrager van een Romeins legioen. Rechts zijn metgezel, de heer Evers, in het tenue van praetoriaans officier, de lijfwacht van de keizer.*

Na eerst in Dortmund het Museum für Kunst und Kulturgeschichte bezocht te hebben, konden we een dag later de principia van Oberaden van dichtbij aanschouwen. We kregen een grootse ontvangst aangeboden. Een persoonlijke rondleiding door de archeologen over het terrein en als klap op de vuurpijl de begroeting van de burgemeester van Oberaden/Bergkamen en het overhandigen van een schild met het stadswapen.

### **Het laatste deel van de reis**

De tocht ging verder en zo togen wij via Soest en de Wewelsburg naar Paderborn. Bij Paderborn of liever bij Anreppen ligt het laatste ontdekte Romeinse kamp. Dit in 1967 ontdekte kamp ligt zeer eigenaardig, namelijk op een zeer lage heuvel tussen de Lippe en een zijriviertje. Een kamp drie kilometer verderop zou militair gezien veel logischer geweest zijn. Het kamp is echter langere tijd bewoond geweest want het gehele kamp was voor zover uit de opgravingen geconcludeerd kan worden volledig bebouwd.

Vanuit Paderborn zijn we na informatie over Anreppen ingewonnen te hebben via de Saksische en later middeleeuwse burcht Iburg naar Höxter



*Bij de opgravingen werden verkleuringen in het zand zichtbaar. Aanduidingen van de plaatsen waar de fundamenten (houten balken) van de principia, het militaire hoofdgebouw, moeten hebben gelegen.*

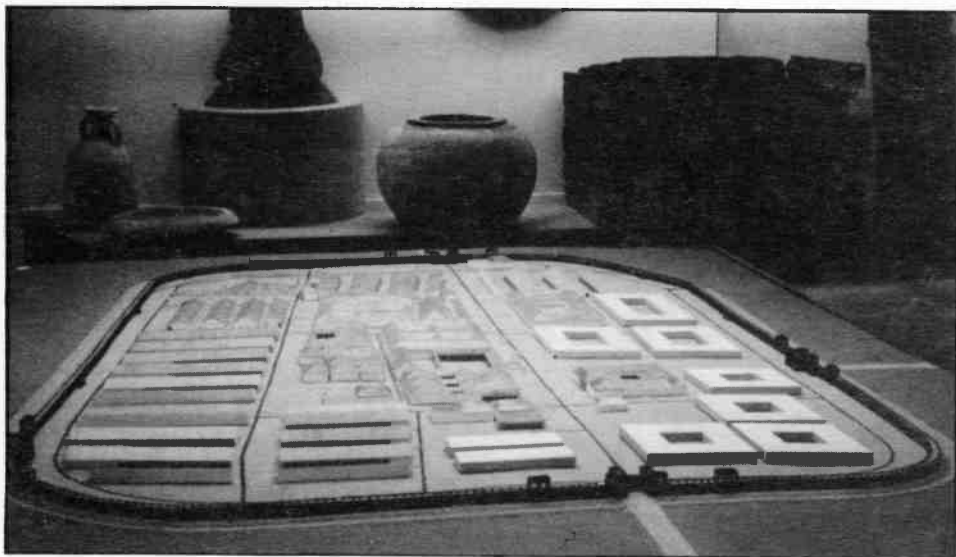
gereden. In het Corveyklooster nabij Höxter hebben tot de 30-jarige oorlog een deel van de geschriften (Annalen) van Tacitus gelegen. Na de bezichtiging van het klooster trokken we naar de Externsteine. De Externsteine zijn drie door de natuur gevormde stenen zuilen waarin de Germanen ruimen hebben uitgehakt en deze als heilige plaatsen vereerden. Uiteraard hebben de Romeinen meerdere malen geprobeerd dit germaanse heiligdom te vernietigen, hetgeen hun niet is gelukt.

### **Het Hermannsdenkmal en de archeologische musea**

Daarna liepen we naar de Grotenburg. De Grotenburg is vooral bekend vanwege het Hermannsdenkmal, dat er in de vorige eeuw gebouwd werd. Dit gedenkteken werd onder andere opgericht als symbool van de overwinning van de Germanen op de Romeinse onderdrukking. Deze Cheruskische vluchtburcht werd meerdere malen door de Romeinen aangevallen. Dat blijkt uit aanwijzingen als Romeinse pijl en speerpunten die in de omwallingen gevonden zijn.

Vanuit de Grotenburg zijn we na een bezoek aan het historisch museum van Detmold naar Oerlingshausen gegaan. Hier hebben we het als Germanenlager bekend staande openluchtmuseum bezocht. Dit museum geeft een idee van de wijze van leven van de Germanen tot 1500 na Christus. Het volgende doel werd het Westfälische Museum für Archeolo-

gie vanwaar de opgravingen in Westfalen georganiseerd worden. Het bezoek aan dit museum loonde zeer de moeite omdat hier het grootste deel van alle vondsten uit Westfalen te bezichtigen is. Aansluitend aan Münster en het museum, bezochten we nogmaals Haltern waar we net op tijd waren om in vol tenue een tentoonstelling over de Romeinse periode van Haltern te openen.



*Maquette uit het archeologische museum van Münster: een reconstructie van het Romeinse hoofdkamp van Haltern, gebaseerd op opgravingen tot 1981. Het kamp is omgeven door een hout-aarde wal.*

### Slotopmerking

De periode van 28 jaar (12 voor Christus tot 16 na Christus) waarin 'Duitsland' militair door de Romeinen werd bedreigd en deels werd geannexeerd biedt nog vele mogelijkheden voor onderzoek. Er is over deze periode nog zeer weinig bekend en ieder jaar worden er door de archeologen weer belangrijke vondsten gedaan. Onze tocht was juist daarom zo'n succes, omdat op deze wijze niet alleen wij, maar ook de vele duizenden krantenlezers met ons, in staat waren iets over deze periode te ervaren. Wij hopen dat ook de inleidingen die we over dit onderwerp houden mogen bijdragen aan de belangstelling voor deze interessante periode in de geschiedenis.